

การพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ

INTEGRATED DEVELOPMENT OF HUMAN WISDOM IN BUDDHIST APPROACH

รัฐพี พิพัฒน์ธนาวงศ์* พระเมธาวิจารย์ (สุเทพ ปสิวิโก)**

พระศรีวินยาภรณ์ (สายรุ้ง อินทาวุธ)*** สุวิญ รักสัตย์****

Ratrapee Pipattanawong, Phramedhavinaiyaros (Suthep Pasiviko),

Phrasrivinayaphon (Sairung Indavudho), Suvin Ruksat

Received: August 30, 2018

Revised: September 30, 2019

Accepted: December 27, 2019

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญามนุษย์ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญามนุษย์ด้วยพุทธธรรม และ 4) เพื่อเสนอ “รูปแบบการพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ” ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากนั้นทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พหุปัญญาสามารถนำมาพัฒนาในกรอบของจิตขำนาญการและจิตเคารพ เพื่อพัฒนาความขำนาญในศาสตร์ต่าง ๆ และจริยธรรมไปพร้อมกัน โดยนำพุทธธรรม 7 ขั้นตอนมาพัฒนาพหุปัญญากลุ่มทักษะการเรียนรู้ 6 ด้านให้เกิดความขำนาญการ และนำพหุปัญญาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์สัมพันธ์และการดำเนินชีวิต 4 ด้านมาบูรณาการกับหลักธรรมเพื่อสร้างจิตเคารพ โดยเริ่มจากการสร้างสัมมาทิฐิให้มีความเห็นที่ถูกต้อง มีความเคารพในพระรัตนตรัยและศึกษาพระธรรมอย่างต่อเนื่อง

* Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University.

** Vice President for Academic Affairs, Mahamakut Buddhist University.

*** Dean of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University.

**** Lecturer, Graduate School, Mahamakut Buddhist University.

สามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งด้วยโยนิโสมนสิการ หมั่นเจริญสติตามหลักกรรมอนุสติ 10 และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท เมื่อปฏิบัติดังนี้จะสามารถปฏิสนธิธรรมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้จะมีหลักธรรมอินทรีย์ 5 เป็นตัวชี้วัดและสร้างความสมดุลให้การพัฒนาปัญญาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความชำนาญในศาสตร์ต่าง ๆ พร้อมด้วยคุณธรรมจะทำให้บุคคลสามารถสังเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาปัญญาตามรูปแบบองค์ความรู้ใหม่ BWD Model

คำสำคัญ : การพัฒนาปัญญา, ทฤษฎีพหุปัญญา, จิต 5 ลักษณะ, บูรณาการด้วยพุทธธรรม

ABSTRACT

The objectives of the study on the Integrated Development of Human Wisdom in Buddhist Approach were 1) to study the concepts and theories of the development of human's wisdom, 2) to study the development of human's wisdom in Theravada Buddhism; 3) to integrate theories of human's wisdom development with the Buddhist principles of wisdom, and 4) to propose new approaches about "the Integrated Wisdom Development in Buddhism". Practically, the study was done through qualitative research using documentary methodology and in-depth interview. Finally, the discussion of the focus group was conducted to confirm the results of the study.

The research found that multiples intelligence could be applied to the development of disciplined mind and respectful mind to simultaneously develop skills in various sciences and moral. This would be done by applying the seven steps of dhamma to the development of six intelligences involving in learning skill to produce disciplined mind, and four intelligences relating to human relationship and living with integration of the Dhamma Principles which produce the respectful mind. The process to achieve respectful mind starts with observing the Right View, paying respect to the Triple Gems, studying Dhamma continually, being able to deeply reflect any worldly occurrence or nature with Yonisomanasikāra, practicing Anussati 10, and living life of no carelessness. One who applies such processes must be able to practice mindful hospitality appropriately. The five controlling faculties are used to measure and balance the development of sustainable wisdom. Attainment of proficiency and morality observation enable an individual, whose wisdom is developed through modern BWD Model, to contribute to self and society.

Keywords: Wisdom Development, Multiple Intelligences, Five Minds, Integration with Buddha Dhamma

1. บทนำ

การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องที่มนุษย์ให้ความสำคัญมาหลายยุคสมัย จวบจนปัจจุบันได้มีแนวคิดและทฤษฎีสร้างเสริมและพัฒนาปัญญาเกิดขึ้นมากมาย (Tisana Khammanee, 2012) สำหรับประเทศไทยได้มีนโยบายในการพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21 กำหนดไว้ว่า ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (Ministry of Education, 2008) แต่ปัญหาที่พบคือ ระบบการศึกษาไทยยังมิได้มุ่งฝึกฝนให้เด็กเกิดทักษะดังกล่าวอย่างจริงจัง เด็กไทยมีปัญหาด้านการอ่านและการเขียน ขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ และขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งครูยังไม่สามารถกระตุ้นผู้เรียนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และตัดสินใจได้ (Channarong Pomrungrroj, 2015) และการเรียนรู้ในโรงเรียนเน้นการจำมากกว่าปัญญา หากยังเน้นความรู้ชั้นท่องจำและหยุดอยู่แค่นั้นก็ไม่ถึงปัญญา (Phrarajavoramuni, 2000) อีกประการหนึ่ง การปลูกฝังศีลธรรมก็มีความสำคัญมาก เพราะมนุษย์อาจใช้ความสามารถไปในทางที่ผิด เช่น การก่ออาชญากรรมบนโลกไซเบอร์ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่ทำลายล้างองค์กรธุรกิจรวมถึงผู้บริโภค (Symantec, 2014) การสร้างอาวุธที่ร้ายแรง การกบฏผลประโยชน์จากธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการพัฒนาปัญญามนุษย์ที่ดีควรพัฒนาทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน

กระบวนการพัฒนาปัญญาตามทฤษฎีตะวันตกนั้นมี 4 ขั้นตอนเรียกว่า DIKW โดยเริ่มจากข้อมูล (Data) ข่าวสาร (Information) ความรู้ (Knowledge) และปัญญา (Wisdom) ซึ่งภายหลังมีการกล่าวถึงขั้นตอนสำคัญระหว่างความรู้และปัญญา คือ สติปัญญาหรือบางแห่งเรียกว่าเชาวน์ปัญญา (Intelligence) เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ความรู้ (Knowledge) ได้รับการกลั่นกรองเป็นปัญญา (Wisdom) รวมเป็น 5 ขั้นตอน คือ DIKIW (Richard MacEwan, 2008) ผู้วิจัยจึงเลือกทฤษฎีการพัฒนาปัญญาที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวและมีผลงานวิจัยรองรับจำนวนมาก คือ ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) มาพัฒนาร่วมกับจิต 5 ลักษณะซึ่งศาสตราจารย์ฮาวเวิร์ด การ์ดเนอร์กล่าวว่า เป็นคุณลักษณะที่มนุษย์ทุกคนควรมีเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงในยุคศตวรรษที่ 21 (Howard Gardner, 2011) และนำมาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาปัญญาที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่สนใจนำไปปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญามนุษย์
- 2.2 เพื่อศึกษาการพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.3 เพื่อบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญามนุษย์ด้วยการพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.4 เพื่อเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาปัญญา มนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ”

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากนั้นทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันผลการวิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีของการ์ดเนอร์ และการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ ตำรา วารสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ และเอกสารต่าง ๆ

3.2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการพัฒนาสติปัญญา จำนวน 4 รูป/คน และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป/คน

3.3 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันผลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ร่วมกันสนทนากลุ่มเป็นอาจารย์และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ศาสนาและปรัชญา และด้านการศึกษา จำนวน 12 รูป/คน

3.4 สรุปผลและได้รูปแบบการพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ และแนวทางในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญามนุษย์ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของศาสตราจารย์ ฮาวเวิร์ด การ์ดเนอร์มาใช้ในงานวิจัยนี้ ซึ่งการ์ดเนอร์เสนอทฤษฎีพหุปัญญาไว้ 10 ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านดนตรี ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านความเข้าใจธรรมชาติ การดำรงชีวิต และด้านการสอน (Howard Gardner: 1983, 1999, and 2011) โดยมีฐานคิดว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีพหุปัญญาครบทุกด้าน แต่จะมีความโดดเด่นในแต่ละด้านที่ไม่เหมือนกัน ทำให้แต่ละบุคคลมีทักษะความ

สามารถ และบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป การพัฒนาพหุปัญญาแบบองค์รวมอย่างเหมาะสมจะทำให้มนุษย์มีทักษะด้านที่โดดเด่นอยู่แล้วดียิ่งขึ้นและมีสติปัญญาด้านอื่น ๆ ที่พัฒนาขึ้นด้วย

จากนั้น เพื่อให้การพัฒนาปัญญามีความเหมาะสมกับมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดจิต 5 ลักษณะซึ่งการ์ดเนอร์แบ่งเป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิด 3 ลักษณะ คือ จิตชำนาญการ (Disciplined Mind) จิตสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) จิตสร้างสรรค์ (Creative Mind) และจิตอีกสองลักษณะที่เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ คือ จิตรู้เคารพ (Respectful Mind) จิตรู้จริยธรรม (Ethical Mind) (Howard Gardner: 2011) การ์ดเนอร์อธิบายถึงลักษณะของจิตทั้ง 5 ว่า จิตชำนาญการ คือ ความชำนาญในความรู้สาขาต่าง ๆ จิตสร้างสรรค์ คือ การคิดสร้างสรรค์ จิตสังเคราะห์ คือ การสังเคราะห์ จิตเคารพ คือ ความเคารพต่อบุคคลอื่น ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ และจิตจริยธรรม คือ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (Howard Gardner: 2011) จะเห็นว่า การ์ดเนอร์นิยามจิตทั้ง 5 ลักษณะว่าเป็นทักษะ 5 อย่างที่มนุษย์ควรมี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำพหุปัญญามาสังเคราะห์เข้าด้วยกันกับจิต 5 ลักษณะได้ผลการวิจัยดังนี้

จากการวิจัยเอกสารและความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และยืนยันผลด้วยการสนทนากลุ่มพบว่า พหุปัญญา 10 ด้านสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเพื่อความเหมาะสมในการสร้างรูปแบบการพัฒนาปัญญา คือ 1) พหุปัญญาในกลุ่มทักษะพื้นฐานการเรียนรู้และศิลปะ 6 ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านดนตรี ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย และด้านการสอน นำมาพัฒนาในกรอบของจิตชำนาญการ และ 2) พหุปัญญาที่มีลักษณะเชิงนามธรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตจำนวน 4 ด้านได้แก่ ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านธรรมชาติ และด้านการดำเนินชีวิต โดยนำมาพัฒนาในกรอบของจิตเคารพ ซึ่งพหุปัญญาทั้ง 4 ด้านนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักการใช้ชีวิต และมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนให้เกิดความชำนาญในพัฒนาพหุปัญญา 6 ด้านแรก ตัวอย่างเช่น การพัฒนาปัญญาด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่ม ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่อาศัยสติปัญญาด้านการเข้าใจตนเองและมนุษยสัมพันธ์ เพราะผู้เรียนจะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เรียนรู้ในเทคนิควิธีการที่แต่ละคนมีและแลกเปลี่ยนมุมมองที่น่าสนใจซึ่งกันและกัน ได้ฝึกการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปที่ดีที่สุด นอกจากนี้ การใช้พหุปัญญาแบบองค์รวมยังสามารถกระตุ้นให้มนุษย์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้อีกด้วย เช่น การสร้างรถยนต์ต้องใช้ความรู้ทางวิศวกรรมศาสตร์ยานยนต์ร่วมกับการออกแบบการใช้งานในส่วนต่าง ๆ ให้ใช้งานง่ายและสวยงาม ซึ่งใช้สติปัญญาหลายด้านพร้อมกัน อาทิ ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านธรรมชาติ เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาพหุปัญญาแบบองค์รวมร่วมกับจิต 5 ลักษณะดังกล่าว นอกจากจะเกิดความชำนาญในสิ่งที่ศึกษาแล้ว จะพัฒนาการคิดสังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และความเคารพต่อผู้อื่นให้มากขึ้นตามลำดับ ในที่สุดจะสามารถสร้างงานที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ซึ่งเป็น

การแสดงผลของจิตจริยธรรมตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ สามารถสรุปแผนภาพการพัฒนาพหุปัญญาในกรอบของจิต 5 ลักษณะได้ดังภาพต่อไปนี้

4.2 การพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในงานวิจัยนี้นำหลักธรรมปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา มาเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา และนำหลักธรรม 4 หมวดมาใช้ร่วมด้วยเพื่อให้เห็นขั้นตอนการพัฒนาปัญญาที่ชัดเจน ประกอบด้วย 1) พหุสูตร 5 2) ปัจจัย 7 ประการที่เป็นเหตุแห่งความแตกฉานในปฏิสัมภิทา (ขุ.ป. 31/8/559-561.) 3) โยนิโสมนสิการ 10 และ 4) อนุสติ 10 โดยมีหลักธรรมอินทรีย์ 5 เป็นตัวชี้วัดและสร้างสมดุลให้การพัฒนาปัญญาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง สามารถจัดกลุ่มหลักธรรมทั้ง 4 หมวดลงในกรอบของปัญญา 3 เพื่อให้เหมาะสมในการนำไปใช้ ได้ดังภาพด้านล่าง

* หมวดธรรมวิปัสสนาภูมิ 6 ไม่ได้นำมาใช้ในงานวิจัยนี้ แต่ระบุไว้เพื่อความสะดวกของกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

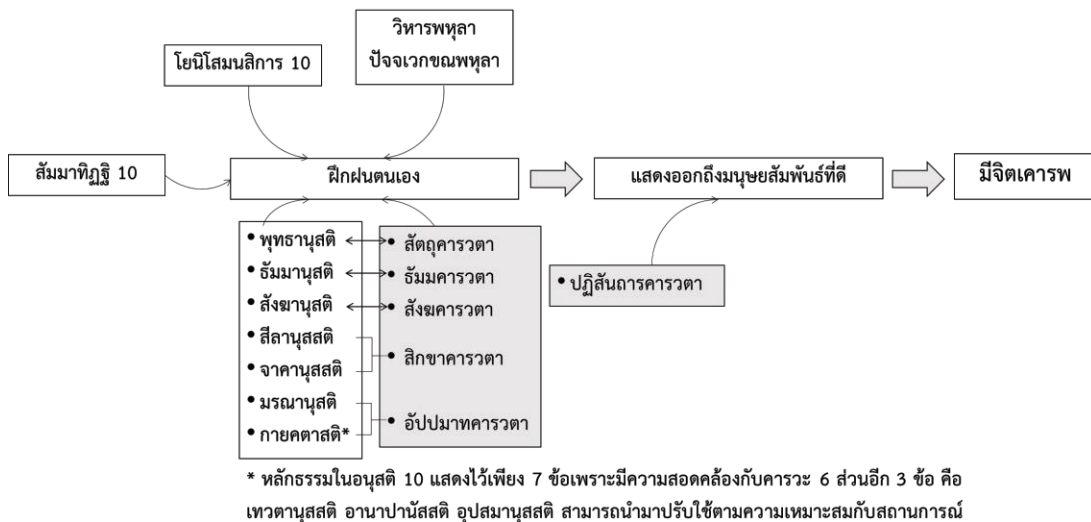
อนึ่ง ข้อที่ 7) พระอรหันตปฏิสัมภิทา (อเสกขปฏิสัมภิทปตฺโต) ซึ่งอยู่ในส่วนภาวนามยปัญญา นั้น กรณีนี้หมายถึง ผู้ที่เป็นพระอเสขบุคคลแล้วจะเป็นผู้ที่มีปฏิสัมภิทาแตกฉานกว่าเสขบุคคล เมื่อนำมาประยุกต์ใช้จะอธิบายได้ว่า ปัญญาของผู้ที่เจริญสมถวิปัสสนาย่อมมีความเฉียบคม เมื่อจิตยิ่งปราศจากความมัวหมองแห่งกิเลสมากเท่าใด ปัญญายิ่งเฉียบแหลมมากเท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า จิตที่ผ่องใสไม่ขุ่นมัวย่อมมองเห็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น หรือทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันประเสริฐได้ ประดุจห้วงน้ำใสสะอาดย่อมมองเห็นหอยโข่ง หอยกาบ และฝูงปลาในห้วงน้ำนั้น (อง.เอก. 20/46/8-9) จึงกล่าวได้ว่าจิตที่ผ่องใสนี้เป็นสภาวะที่เหมาะสมแก่การพัฒนาปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้นไปได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยนำอนุสติ 10 มาจัดไว้ในส่วนของภาวนามยปัญญาเพื่อชำระจิตผ่องใสอยู่เสมอ และนำพระอรหันตปฏิสัมภิทา (อเสกขปฏิสัมภิทปตฺโต) ในหมวดธรรมปัจจย 7 ประการที่เป็นเหตุแห่งความแตกฉานในปฏิสัมภิทามาจัดไว้ในส่วนนี้ด้วย เพื่อสะท้อนให้เห็นความสำคัญของสภาวะจิตที่ไม่ขุ่นมัว ดังเช่นสภาวะของพระอเสขผู้มีปฏิสัมภิทาแตกฉานเพราะจิตอันปราศจากกิเลส

ส่วนบทบาทในการเป็นตัวชี้วัดและสร้างสมดุลให้การพัฒนาปัญญาดำเนินไปอย่างต่อเนื่องของหลักธรรมอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา: แสดงออกถึงความสนใจและมุ่งมั่นศึกษาเรียนรู้ วิริยะ: มีวินัยในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สติ: รู้ว่ากำลังศึกษาประเด็นอะไร เข้าใจภาพกว้างและความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ สมาธิ: มีความจดจ่อกับสิ่งที่เรียนและเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ปัญญา: สามารถนำความรู้มาสร้างสรรค์เป็นผลงานได้และแก้ไขปัญหาก็ได้

4.3 การบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาปัญญาของการคณาจารย์ด้วยพุทธธรรม จากการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีปัญหาทั้งในและต่างประเทศระบุว่าทฤษฎีปัญญานำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ภาษาศาสตร์ ศิลปะ เป็นต้น แต่ยังคงขาดขั้นตอนการปฏิบัติกลาง ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความชำนาญในศาสตร์ที่ต้องการศึกษาได้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการพัฒนาทฤษฎีปัญญารอบของจิตชำนาญการด้วยพุทธธรรม 7 ขั้นตอน ตัวอย่างการฝึกภาษาให้ชำนาญด้วยพุทธธรรม 7 ขั้นตอน จะเริ่มจากศึกษาให้มาก (พหุสสุตา) โดยศึกษาจากครูผู้รู้ แล้วศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองให้มาก จากนั้นจดจำให้แม่นยำ (ธตา) ในหลักการต่าง ๆ เช่น การเขียนตัวอักษร การประกอบคำ การออกเสียง คำศัพท์ การสนทนา หลักไวยากรณ์ เป็นต้น โดยฝึกฝนด้วยวิธีทฤษฎีปัญหาที่หลากหลาย เช่น การวาดโครงสร้างไวยากรณ์เป็นแผนภาพ การฟังเพลงในภาษานั้น การเล่นเกมอักษรไขว้เพื่อจดจำศัพท์ เป็นต้น จากนั้นควรท่องออกเสียงบ่อย ๆ ให้คล่องแคล่ว (วจสา ปริจิตา) โดยหมั่นฝึกพูดและใช้งานในชีวิตประจำวันให้มาก ในขณะเดียวกันควรพิจารณาทำความเข้าใจให้มาก (ปจฺจเวกฺขณาพหุลา) เพราะการท่องได้คล่องและไม่ให้ลืมนั้นต้องหมั่นพิจารณาความหมาย ความสัมพันธ์ของคำต่าง ๆ ในประโยคด้วย เมื่อผ่านการ

ฝึกฝนทั้ง 4 ขั้นตอนแรกให้มากพอจนเกิดความชำนาญในระดับหนึ่ง จะสามารถนึกเห็นขั้นตอนและรายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน (মনসানুপেক্ষিতা) หากท่องอะไรที่มีความยาวหรือซับซ้อนมาก จะมองเห็นภาพทุกส่วนและนึกได้ทันทีโดยไม่ต้องท่องไล่มาแต่แรก และสามารถใช้ภาษาได้เป็นธรรมชาติมากขึ้น เมื่อฝึกฝนมากเข้าจะเข้าใจทุกประเด็นได้ทะลุปรุโปร่ง (ทิวฐิยา สุปฐิวิทธา) ที่สำคัญต้องหมั่นสังเกตการใช้ภาษาในสถานการณ์และบริบทที่แตกต่างกัน เพราะการหมั่นสังเกตจะทำให้เกิดความแตกฉานในภาษามากขึ้น นอกจากนี้ ควรหาโอกาสแสดงผลงานและอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็น (เทศนาพหุลา) และฟังมุมมองการใช้ภาษาที่กว้างขวางขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญ และทำให้เกิดไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอีกด้วย เมื่อผ่านการฝึกฝนทั้ง 7 ขั้นตอนแล้วจะรู้ข้อบกพร่องของตนเอง ควรศึกษาเพิ่มเติมให้มาก แล้วฝึกฝนต่อไปเรื่อย ๆ ตามวงจรดังกล่าว จะเกิดความแตกฉานในภาษามากขึ้นไปเป็นลำดับ

ส่วนการพัฒนาพหุปัญญาในกรอบของจิตเคาฟ ซึ่งประกอบด้วยพหุปัญญา 4 ด้าน คือ การเข้าใจตนเอง มนุษย์สัมพันธ์ ธรรมชาติ และการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยเริ่มจากการสร้างสัมมาทิฐิให้มีความเห็นที่ถูกต้องเป็นฐานก่อน โดยเลือกสัมมาทิฐิ 10 ซึ่งเป็นระดับโลกียะ เหมาะสำหรับการนำมาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาจิตเคาฟของกัรตเนอร์ จากนั้นจะนำหลักธรรมโยนิโสมนสิการ 10 คารวะ 6 อนุสติ 10 วิหารพหุลา และปจเวกขณพหุลามาใช้ให้เหมาะสมดังภาพด้านล่าง

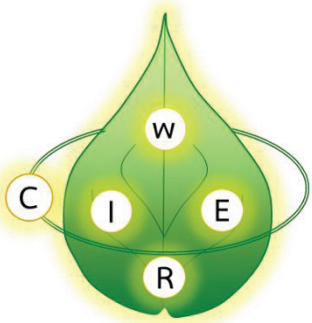

จากภาพสามารถอธิบายการพัฒนาจิตเคาฟดังนี้คือ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นฐานแล้ว ควรหมั่นเจริญสติตามหลักอนุสติ 10 เพื่อให้มีสติรู้เท่าทันการคิด การพูด และการกระทำของตนเองอยู่เสมอ ความมีสตินี้จะสนับสนุนการทำงานของสติปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง เพราะคนที่มีสติปัญญาด้านนี้โดดเด่น จะชอบพิจารณาความคิดและการกระทำของตนเอง คิดวางแผนการทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น และความมีสตินี้จะสนับสนุนการปฏิบัติตามหลักธรรมคารวะ 6 คือ

เป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระรัตนตรัย มีความเพียรในการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ เป็นผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต โดยใช้ร่วมกับหลักธรรมวิหารพหุลาและปัจเจกเวทนามพหุลา เพื่อให้มนุษย์ใช้สติในการดำเนินชีวิตมากขึ้นและรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า คือ ใช้ปัจจัย 4 ตามความจำเป็น มีใช้เพื่อสนองตัณหาของตนและพวกพ้องโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ตระหนักรู้ในความสำคัญของธรรมชาติ ไม่ทำลายและกอบโกยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อปฏิบัติดังนี้จะส่งผลให้มีสติปัญญาด้านการดำรงชีวิตที่ดี คือ รู้จักใช้ชีวิตและมองโลกตามความเป็นจริง มีมรรคผลนิพพานเป็นแก่นสาร บุคคลเช่นนี้เมื่อปฏิสนธากับผู้อื่นย่อมมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่าเป็นมีผู้จิตเคารพตามแนวพระพุทธศาสนา

5. องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ

จากผลการวิจัยข้างต้น ได้องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ โดยเริ่มจากการสร้างความเห็นถูก คือ สร้างสัมมาทิฐิ (Right View: R) เป็นฐานก่อน จากนั้นจะพัฒนาสติปัญญา (Intelligences: I) ด้านพื้นฐานการเรียนรู้และศิลปะด้วยพหุปัญญา 6 ด้าน ซึ่งจะสามารถพัฒนาเป็นความรู้ความชำนาญในสิ่งที่ตนเองมีความถนัดได้ตามกระบวนการพัฒนาจิตชำนาญการ ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาพหุปัญญา 4 ด้านในกรอบของจิตเคารพเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจอย่างต่อเนื่อง (Ethic: E) ซึ่งพหุปัญญาทั้ง 10 ด้านจะได้รับการพัฒนาร่วมกันในเชิงบูรณาการ กระบวนการข้างต้นนี้จะได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องโดยใช้หลักธรรมอินทรีย์ 5 (Controlling Faculty: C) เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาปัญญาว่ามีความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ และเป็นตัวปรับสมดุลให้เกิดการพัฒนาปัญญาที่สอดคล้องกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บุคคลนั้นเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญที่หลากหลายสามารถสังเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ อีกทั้งเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีสติในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป กล่าวได้ว่า เป็นมนุษย์ที่มีปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนา (Wisdom: W) สามารถสรุปรูปแบบการพัฒนาปัญญาเชิงบูรณาการแนวพุทธ (Buddhist Wisdom Development: BWD Model) ด้วยสัญลักษณ์ไบโโพร์ เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้รู้ผู้ตื่นอยู่เสมอ โดยมีพลวัตของอินทรีย์ 5 ที่ทำหน้าที่เป็นตัวชี้วัดและสร้างสมดุลในกระบวนการพัฒนาปัญญาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมาย สามารถสรุปได้ดังภาพนี้

R = Right View: สัมมาทิฐิ

I = Intelligences: ความชำนาญในศาสตร์ต่าง ๆ

E = Ethic: จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

W = Wisdom: ปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

C = Controlling Faculty: หลักธรรมอินทรีย์ 5 เป็นตัวชี้วัดและสร้างความสมดุลในการพัฒนาปัญญาให้

BWD Model

6. แนวการใช้ BWD Model

การนำ BWD Model มาใช้ในการพัฒนาปัญญาจะเรียงลำดับจาก R I E W และมี C เป็นตัวชี้วัดเพื่อกระตุ้นให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างเหมาะสม จะเสนอแนวทางการนำไปใช้พัฒนาปัญญาในปัจเจกบุคคลและการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

6.1 การพัฒนาปัญญาแบบปัจเจกบุคคล สามารถนำรูปแบบการพัฒนาปัญญาในบุคคล 3 ช่วงวัยคือ เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ สำหรับวัยเด็กจะมีกระบวนการพัฒนาปัญญาที่อาศัยการสร้างประสบการณ์ใหม่ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น การเล่น การเลียนแบบจากบุคคลรอบข้าง ดังนั้น บุคคลในครอบครัวจะมีส่วนอย่างมากในการสร้างสัมมาทิฐิ 10 (R) โดยพ่อแม่ควรทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นควรพัฒนาทักษะการเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ (I) และปลูกฝังจริยธรรม (E) ให้เหมาะสมตามช่วงวัย หากเด็กมีพัฒนาการทางปัญญาสมวัยหรือดีกว่าเด็กในวัยเดียวกัน กล่าวได้ว่าเป็นแสดงออกของปัญญา (W) ที่เหมาะสม และการพัฒนาปัญญานี้จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีตัวชี้วัดเพื่อปรับให้เด็กมีพัฒนาการทางปัญญาที่เหมาะสมและตรงกับเป้าหมายในการพัฒนาปัญญาอย่างต่อเนื่อง (C)

การใช้โมเดลเพื่อพัฒนาปัญญาในผู้ใหญ่จะสามารถพัฒนาทั้งความชำนาญในงานและศาสตร์ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ ด้วยการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาความชำนาญ 7 ขั้นตอน (I) ร่วมกับการศึกษาและทำความเข้าใจสัมมาทิฐิ (R) อันเป็นปัญญาที่กำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต และพัฒนาหุปัญญาด้านต่าง ๆ ตามกรอบของจิตเคาพในเวลาเดียวกัน เพื่อพัฒนาจริยธรรม (E) ให้ดียิ่งขึ้นไป หากปฏิบัติดังนี้อย่างต่อเนื่องโดยนำตัวชี้วัดในการพัฒนาปัญญา คือ หลักธรรมอินทรีย์ 5 (C) มาพิจารณาให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาปัญญาของแต่ละบุคคล จะทำให้มีพัฒนาการของปัญญา (W) มากขึ้นเป็นลำดับ

สำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินชีวิตที่ผ่านมาจะมีส่วนอย่างมากในความเข้าใจเรื่องสัมมาทิฐิ (R) สามารถพัฒนาได้โดยการทำกิจกรรมกลุ่มด้วยหุปัญญาทั้งในกรอบของจิตชำนาญการ (I) และจิตเคาพ

(E) ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น มีกิจกรรมร้องเพลง จัดดอกไม้ ทำงานศิลปะ จะช่วยกระตุ้นให้สมองมีการตื่นตัว กล้ามเนื้อแข็งแรงขึ้น ชะลออาการความจำเสื่อม มีความสุขจากการพบปะเพื่อนในวัยเดียวกัน และจัดกิจกรรมร่วมกันไปกับการพัฒนาพหุปัญญาในกลุ่มจิตเคาเพ เช่น การทำกิจกรรมงานบุญที่วัด สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สวดมนต์ ฟังธรรม ทำทาน รักษา ศิล ะจริยภาวนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฟังธรรมจากพระภิกษุจะทำให้มีความเข้าใจสัมมาทิฐิดียิ่งขึ้น สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานความเข้าใจเรื่อง สัมมาทิฐิมาดีแล้วจะยิ่งพัฒนาจริยธรรม (Ethic) ได้อย่างรวดเร็วขึ้น เมื่อปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (C) จะมี พัฒนาการทางปัญญา (W) ที่ดีขึ้น คือ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและปล่อยวางในเรื่องต่าง ๆ ได้มากขึ้น

6.2 การพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 จากผลการวิจัยบ่งชี้ว่าครูควรมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความชำนาญในศาสตร์ที่ตนเองสอน มีคุณธรรม และสามารถสอนด้วยพหุปัญญาผสมผสานกับ การสอนศีลธรรมได้ คุณสมบัติ 3 ประการนี้ สามารถพัฒนาด้วย BWD Model กล่าวคือ เริ่มจาก สัมมาทิฐิ (R) หากครูเป็นผู้มีพื้นฐานความเข้าใจสัมมาทิฐิ 10 ประการมาเป็นอย่างดี มักจะมีจริยธรรม (E) ที่ดีด้วย จะสามารถพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีปัญญา (W) คือมีทั้งความรู้และคุณธรรมให้ดียิ่งขึ้นไปได้ง่าย แต่ถ้าครูยังขาดสัมมาทิฐิ จะต้องใช้กระบวนการพัฒนาให้เกิดสัมมาทิฐิในวัยผู้ใหญ่โดยปลูกฝังผ่าน กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวชตามประเพณี ให้ความรู้ผ่านสถานศึกษา ในขณะเดียวกันก็พัฒนาความ ขำนาญในสาขาวิชาที่สอนให้แตกฉานมากขึ้นไปอีก (I) โดยใช้พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาให้เกิดความ ขำนาญ 7 ขั้นตอน เมื่อมีความชำนาญแล้วจะต่อยอดการคิดสังเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ได้ดีขึ้น เมื่อ ทำดังนี้ ความชำนาญในสาขาที่สอน และคุณธรรมจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น โดยใช้หลักธรรมอินทรีย์ 5 (C) มาสร้างสมดุลให้การพัฒนาปัญญาดำเนินไปจนบรรลุเป้าหมาย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นโยบายเพื่อส่งเสริมให้พัฒนาปัญญาแบบปัจเจกบุคคล กระบวนการพัฒนาปัญญานี้ ควรนำไปเผยแพร่ให้ประชาชนที่สนใจได้นำไปใช้อย่างเป็นระบบ

2. นโยบายทางการศึกษา สามารถนำมาใช้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนได้ 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ 1) นำมาใช้ในการสอนนักเรียนและนักศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้และความประพฤติที่ดีงาม โดย ปรับให้เข้ากับการศึกษาแต่ละระดับอย่างเหมาะสม 2) การนำมาใช้เป็นหลักสูตรพัฒนาครูให้มีความ ขำนาญในการสอนและมีคุณธรรม เป็นต้นแบบที่ดีให้กับนักเรียนได้

3. นโยบายในการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาระบบบูรณาการแนวพุทธให้แก่สังคม โดย สร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนในประเทศว่า การศึกษาที่ดีนั้นจะต้องพัฒนามนุษย์ควบคู่กันทั้งความรู้

ความสามารถและคุณธรรม โดยออกแบบหลักสูตรเพื่อการพัฒนาปัญญาเชิงบูรณาการแนวพุทธอย่างเป็นระบบ เมื่อทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนทุกครัวเรือนเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกันแล้ว จะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทุกภาคส่วน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การวิจัยโดยประยุกต์ใช้หลักธรรม 7 ประการเพื่อพัฒนาให้เกิดความชำนาญเฉพาะด้านด้วยวิธีการสอนแบบพหุปัญญา
2. การพัฒนาสัมมาทิฐิ 10 ในวัยผู้ใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาสัมมาทิฐิในหลักสูตรการพัฒนาคู
3. การพัฒนาพหุปัญญา 4 ด้านในกรอบของจิตเคาเพเพื่อพัฒนาคุณธรรมในผู้ใหญ่ งานวิจัยนี้สามารถวิจัยร่วมกับฝ่ายบุคคลขององค์กรภาครัฐ เอกชนที่ต้องรับพนักงานเข้ามาทำงานจำนวนมาก

References

- Channarong Pornrungsroj, *Ten Problems with the Thai Education System*, Matichon Online, 26 June 2015, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1435302805.
- Howard Gardner. (1983). *Frame of mind*. New York: Basic book.
- Howard Gardner. (1999). *Intelligence Reframed*. New York: Basic book.
- Howard Gardner. (2011). *Multiple Intelligences Theory and Five Minds Theory for Success in Globalization*. The 4th Annual Congress for Teacher Professional Development.
- Howard Gardner. (2011). *21st Century Skills: Rethinking How Students Learn*. Bangkok: Openworlds publishing house.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *The Tipitaka in Thai Version belonging to Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Ministry of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. No. OBEC 293/2551.

- Phrarajavoramuni (Prayoon Dhammacitto). (2000). *The learning process in Buddhism*. Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao.
- Richard MacEwan. (2008). *Reading between the Lines: Knowledge for Natural Resource Management*. Landscape analysis and visualization.
- Symantec Corporation. (2014). Internet Security Threat Report 2014: Volume 19. (Published April 2014).
- Tisana Khammanee. (2012). *Pedagogy*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.